

IN MEMORIAM: MARI LOIT (25.05.1977–20.10.2016)

Kais Matteus

Eelmist muinsuskaitse aastaraamatut toimetasime Mariga koos: tema pea-, mina kaastoimetajana. Teades tema samaaegselt võitlusest raske haigusega, vaatasin teda sageli imetledes kõrvalt. Kurnavad ravikuurid, nende vahel toimekas ja lõputu artiklite tellimine, lugemine, parandamine, autoritega nõu pidamine. Haiglasse ei võtnud ta kaasa mitte ajaviiteajakirju ja raamatuid, vaid aastaraamatu artiklite väljaprinte.

Käis täistuuridel töö selle nimel, et maikuus näeks ilmavalgust uus ja sisukas raamat. Ja loomulikult see ilmiski, mitte päevagi hiljem, kui oli plaanitud, just nii, nagu Mari oli alati oma tööd teinud – suure armastuse, rõõmu ja korrektsusega. Tööprotsessi hoidis Mari oma raudses haardes ja see kulges säärase entusiasmiga, nagu olid sündinud ka varasemad raamatud. Kui tarvis, helistas ta samale inimesele hasartselt kas või viis korda päevas, et klaarida ära ebaselgeks jäänud lause või lõik, valida parim pilt või kooskõlastada autoriga muudatused, et esialgne taotlus kaotsi ei läheks.

Kõrvalt näis, et selline imetabane energia on võimalik ainult terve inimese puhul, ja tekkis lootus, et see lahing on võimalik veel võita. Ometi lahkus Mari meie seast juba sama aasta oktoobris.

Minu esimene kohtumine Mariga oli 2008. aastal, kui tulin tööle Muinsuskaitseametisse. Saatuse tahtel sai minust tema senise töö – kunstimälestised ja nende restaureerimine – jätkaja. Et olin trafaretsel veendumusel, et huvitavaim osa pärandist on just majad, polnud seinabraade, peekrite, tukukottide, lühtrite ja muu seesuguse keskele maandumine minu jaoks esialgu just ideaalstsenarium. Kuid kirk, millega Mari oli oma tööd teinud ja millega ta endiselt igasse leivataldrikusse või restaureeritud pildiraami suhtus, sütitas mindki ning pani üsna kiiresti meelt muutma. Tema entusiasm oli nakkav! Peatselt rääkisingi leivikult leitud meistrimärgist ja kirikutoolilt avastatud esialgselt viimistluskübemest sama särasilmiselt.

Muinsuskaitstes uskus Mari teavitustöösse ning seda peegeldavad paljud tema käe all sündinud uurimused ja trükised. Kunstiteadlasele omane ladus ja täpne eneseväljendus iseloomustas teda nii raamatute kui ka nõuandevoldikute koostamisel. Viis kunstimälestistele pühendatud aastat kulmineerusid kirikute hooldusraamatu väljaandmisega, mida võiks nimetada ka väikeseks kirikute korrashoiu piiblikks.

Vormilt lüheldaste, kuid sisukate restaureerimisvoldikute sarja algatamine ja ligikaudu paarikümne voldiku koostamine oli samuti märgiline ettevõtmine. Usun siiralt, et need tuhanded jagatud infovoldikud on nii mõnegi läbimõtlemata teo ära hoidnud ja suunanud hulga inimesi õigetele otsustele.

Pärast kunstimälestisi süvenes Mari ehitistesse, teemaks muinsuskaitse eritingimused. Ta oskas muuta ka selle ehk pealtnäha igava formaadi põnevaks detektiivitööks ja nii sündisid kasutajasõbralikud juhendid. Alates 2010. a pakkus uusi proovikive muinsuskaitse aastaraamatu toimetamine, nii on tema käekirja 2011., 2012., 2013. ja 2015. aastanumbriga raamatus.

Võib öelda, et just muinsuskaitse praktilisest poolest kujunes Mari kutsumus. Uudishimust kannustatud uurimine oli see, millele ta kirglikult pühendus. Lapselik uudishimu ärgitas teda ringi sõitma, vaatlema ja uurima ning, kus võimalik, ka käsi külge lööma. Mari ei inspekteerinud kunagi põrandalt silmitsedes, vaid turnis müüridel, tellingutel, katustel ja tornides – ikka selleks, et tõeliselt näha, katsuda ja mõista. Kuvandi kontorilaua taga istuvast kuivast ametnikust kummutas Mari ruttu, sest nii praktilise meelega muinsuskaitse sõnal oli omanike ja restauraatorite silmis kaalu.

Kui oli tarvis koostada praktilise suunitlusega info-materjale, ei jäänud Mari pelgalt kirjaliku info koondajaks. Ta soovis esmalt ise materjale tundma õppida. Kes vähegi on käsitööga kokku puutunud, teab, kui palju tõhusamaks muudab õpetuse isiklik kogemus. Nii segaski Mari kokku ja kandis kodus seina savikrohvi, kui oli käsil savikrohvivoldiku tegemine. Oli selleks kaseiin- või keeduvärv, akende kittimine või muu, ta püüdis igal võimalusel käed külge lüüa. Kõigepealt tegi ta endale põhitõed selgeks, siis küsis praktikute käest näpunäiteid lisaks, proovis järele ja lõpuks pani kõik vajaliku kirja.

Mari töötas tohutu intensiivsusega ja tänapäeval nii haruldaseks muutunud keskendumisega. Tema innustus ei jäänud iial pelgalt ideede genereerimise tasemele ega raugenud uue materjali leidmisel, vaid selles oli põhjalikkust viia kõik projektid süsteemselt ja järjekindlalt lõpuni, olid need siis muinsuskaitse eritingimused, aastaraamat, infovihik või seinamaalingu avamine. Ülim organiseeritus oma töös, oskus leida alati motivatsiooni ja hoida energiat kuni finišini iseloomustasid teda kui tõelist professionaali.

(1)

(1) Marile omaselt ei jäänud ta kunagi käed rüpes kõrvalt vaatama. Fotol tirib ta müüritisel tärganud kasevõrset Läänemaal Karusel. Foto Sille Sombri

Ja loomulikult – Mari oli särav isiksus. Tema elurõõm, vahetu suhtlusviis ja parimas mõttes absurdilene huumorimeel olid erakordsed. Jabur nali või vali naerupahvak suutis nii mõnegi pingeliseks kippunud olukorra ootamatult päästa. Kui vaja, oli temas ka paras annus konkreetset ja otsustavust.

Töökaaslastesse suhtus ta kui ühtsesse peresse ning see mõjus kollektiivile koduselt ja siduvalt. Paljudele kolleegidele sai Marist lähedane sõber, kes alatasa mõtles välja huvitavaid tegevusi koosolemiseks. Tähtsal kohal oli siinjuures loodus, mis pakkus talle teatavat tasakaalupunkti.

Üks tähtis tegur Mari puhul on veel aeg. Ta ei lasknud praegusaja kiirel ja hektilisel infotulval endast üle rullida, vaid oskas aega väärtustada ja seda võtta, et teha kirega asju, mis talle tõeliselt korda läksid. Need olid näiteks meelepärane töö ning lastele, kolleegidele või sõpradele pühendumine, et proovida koos midagi uut ja hingekosutavat.

Muinsuskaitse ei olnud Mari jaoks mitte kontori-laua taga lõputute kirjade ja eelnõude koostamine, vaid eelkõige sideme hoidmine esemete ja ehitistega, mida me kaitseme ning mille kohta otsuseid langetame, nende tundmine ja tunnetamine ajaloo, materjalide, tehnikate ja käsitöövõtete õppimise kaudu. Keskele kohale seadis ta ka inimesed, kel on mälestiste hoidmisel võtmeroll. Mari adus hästi, et inimese kohalolu ja puudutus on see, mis maja lagunemisest päästab. Ja selleks tuli rääkida, tutvustada, selgitada, arutada. Seda pidas Mari tähtsaks ja seda ta valdas. Nii suutis ta sageli juhtida inimese muinsussõbralikule rajale ilma käskude-keeldudeta.

Marile oli muinsuskaitse missioonitöö. Ma loodan, et meil on nutikust tema mõtteviisist ja tegudest eeskuju võtta, et me ei jäta bürookraatliku peenhäälestuse keskel tagaplaanile peamist – mälestist ja inimest.

Aitäh Sulle, armas Mari, ja head teed!